

^{מג}אדם דמו של עולם היה בשביל שגרמה לו לישפך לפיכך נתחייבה בנדה אדם חלתו של עולם היה בשביל שגרמה לו ליטמא לפיכך נתחייבה בחלה אדם גרו של עולם היה בשביל שגרמה לו ליכבה לפיכך נתחייבה בנר מכאן אמרו חכמי' על שלש עבירות נשים מיתות בשעת לדתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהרלקת הנר.

פרק (מד) [מג]

^אעשרה נתנבאו ולא ידעו מה נתנבאו ^באברהם נתנבא ולא ידע מה נתנבא שנ' (בראשית כב, ה) ואני והנער נלכה עד כה ונשתח'וה ^ג[ואשובה] (ונשובה) אליכם אין כתו' כאן אלא ונשובה אליכם נתנבא שאבינו יצחק עתיד לחזור, לכן נתנבא ולא ידע מה נתנבא שנ' (שם כד, ס) ויברכו את רבקה ^ד[ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה] ויירש זרעך את שער שונאיו נמצאו מקללים את עצמן ומברכים את רבקה אחותם, ^היעקב נתנבא ולא ידע מה נתנבא שנ' (שם מג, יד) ושלח לכם את אחיכם אחר

חלופי גרסאות: ואשובה סומן בקטע גניזה ליתקן, ויאמרו לה כו' רובו מגליון כתי"י בכתב הסופר.

עשר שנתקלל נחש ועשר של חוה ועשר של אדם הראשון ועשר שנתקללה האדמה (מכאן וילמדנו) [ולא נתברר לי סדר הדברים שהיה לפניו כאן וע'].
(מג) אדם דמו של עולם כו' לעיל שם (עמ' נב-ג), ובנסמן.

פרק מג

- (א) עשרה נתנבאו כו' ל"מ והובא במדרש אגדה בראשית (כב, ח) [והסדר צ"ב].
(ב) אברהם נתנבא כו' ע' תנחומא וירא כ"ג וע' ב"ר פנ"ב, [ויפ"ת הגיה כבתנחומא] פס"ר פמ"א, ע"ש שמשמע שאין להגיה בב"ר, וע' [וע' מדרש חדש עמ' קסב] [ובבלי (מו"ק ד"ח ע"א) ממקרא זה ברית כרותה לשפתים, ומן הצורך לקצר].
(ג) יעקב נתנבא כו' ע' ב"ר פצ"ב, ג ואג"ב פע"ב.

1234567

ואת בנימן, אחיכם זה שמעון אחר זה יוסף ואת בנימן זה בנימן כמשמעו, השבטים נתנבאו ולא ידעו מה נתנבאו שנ' (שם מב, יג) חנה הקטן את אבינו היום ^(ד) והאחד איננו נתנבאו יוסף עומד בינותם, ^(ה) יוסף נתנבא ולא ידע מה נתנבא כי טוב כל ארץ מצרים לכ' הוא (שם מה, כ) נתנבא שעתידין לנצל את מצרים, פרעה נתנבא ולא ידע מה נתנבא שנ' (שמות א, י) ^(ו) ונלחם בנו ועל'ה מן הארץ נתנבא שישאל עתידין לעשות עמו מלחמה ולעלות לשלום אל הארץ, איוב נתנבא ולא ידע מה נתנבא שנ' (איוב ב, י) גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל נתנבא שהקב"ה עתיד לחזור עליו ^(ז) את הטובה, ^(ח) אבותינו נתנבאו ולא ידעו מה נתנבאו שנ' (שמות טו, יז) תביאנו ותיטענו אין כתוב כאן אלא תביאמו ותיטעמו אמרו הבנים נכנסים והאבות אינן נכנסים, ^(ט) גחזי נתנבא ולא ידע מה נתנבא ^(י) [שנ'] ^(מ"ב ה, כ) ויאמר גחזי נער אלישע איש האלהים... ולקחתי מאתו מאומה (מומת) ^(י) [מומה] דהוה ביה נתנבא שהוא עתיד ללבוש הצרעת, ^(י) חנה נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה שנ' (ש"א א, כח) כל הימים אשר היה הוא שאול ליי' אמרה חנה כל ימים ששמואל בני קיים מלכות שאול קיימת.

אוצר החכמה

חלופי גרסאות: שנ' מגו"א. מומה ממהריט"ץ ונו"א.

- (ד) והאחד איננו דרש ליה כמו היננו ע' ב"ר פל"ח, יד ובמתנ"כ שם. [וברכה פצ"א, ז יליף לה מכולנו בני איש א' נחננו, וכן ברבתי עמ' רג].
- (ה) יוסף נתנבא דומה לזה ברש"י ושכ"ט ועוד שם (מה, יח) ואתנה לכם.
- (ו) שנ' ונלחם בנו בקטע גניזה: הבא! [=הבה] נתחכמה לו ניתנבא שהב"ה עתיד כו'.
- (ז) את הטובה במהריט"ץ נוסף: גם לרבות הוא.
- (ח) אבותינו כו' ב"ב דקי"ט ע"ב ממכילתא שירה פ"י דרשב"י טו, יז פסדר"כ (החודש) פס"ר פט"ו, ד ועוד.
- (ט) גיחזי וכו' ע' ירו' סנהדרין פ"י ה"ב ויק"ר פי"ז, ג במ"ר פ"ז, ה תנחומא מצורע א.
- (י) חנה נתנבאה כו' מדרש שמואל פ"ג.

^(א) כתוב אחד אומ' (שם כה, א) וימת שמואל וכתוב אחד אומ' (שם כה, ג) ושמואל מת, וימת שמואל ^(ב) זו מיתת נבל ושמואל מת זו מיתתו ודאי שנ' (שם כה, א) ויקבצו לו כל ישראל ויקברוהו בעירו ברמה ^(ג) וכי אין אנו יודעים שעירו (היה) ^(ד) [היתה] רמה אלא שהיו כל ישראל מספידין לו בכל מקום כדרך שמספידין לו בעירו.

^(ה) עשרה שמות נקראת ^(א) [ארץ] ארץ אדמה יבשה חרבה תבל חלד ארקא ראשית גיא שדה, ארץ נקראת ארץ ^(ב) לשם ^(ג) רניצתה משל למה הדבר ^(ד) [דומה] למלך שקרא לפמליא שלו ורץ אחד ועמד לפניו ועשאו המלך שלטון וכך קרא המקום לכל באי עולם ורצתה ארץ ועמדה לפניו

חלופי גרסאות: היתה ממהריט"ץ ונו"א. ארץ הושלם מקטע גניזה.
ריצתה תוקן ממהריט"ץ. דומה ממהריט"ץ ונו"א.

(יא) כתוב א' אומ' כו' קה"ר פ"ז א' מדרש שמואל פכ"ג וע' תוספתא סוטה פ"א ה"ו למיתת שאול וכ"ג מהריט"ץ כאן: זו מיתת שאול, והיינו או שכ"ז ששמואל חי שאול קיים שלא יבטלו מעשה ידיו בחייו כדאמרי' בתענית ד"ה ע"ב [או לענין מה שארע בענין מיתתו שהלך לבעלת אוב שאילו שמואל קיים לא עשה כן].

(יב) זו מיתת נבל, שם ושם לעניינו של נבל [וכפיה"נ היא היא שמת נבל על שעשה מרזיחין כשמת שמואל כמו שדרשו ז"ל, או שע"ז אמ' לשלוחי דוד היכן שמואל והיכן טפיו שראה עצמו יחיד ראוי למלוך כדאמרי' בירו' סנהדרין פ"ב ה"ג ובברייתא דישועה (ויש לתהות האם מותר לומר שמפני מיתת שמואל עשה מרזיחין מטעם זה עצמו או לא, וע')].

(יג) וכי אין אנו יודעי' כו' ע' תוספתא שם ומדרש שמואל פכ"ג.

(יד) עשרה שמות שמות אלו ומנין זה במדרש משלי פ"ח [והטעמים שונים] באדר"נ פל"ז ז' שמות ע"ש וכ"ה ברוב המקבילות, ב"ר פי"ג, יב ויק"ר פכ"ט, יא ועוד, וע' אבוה"ר מה שהעיר וציין בזה, [ויש גם ד' שמות].

(טו) לשם ריצתה ע' ב"ר פ"ה, ח (וכפיה"נ שרצתה שם היא מלשון מרוצה כי הכא ולא לשון רצון ונחלקו בזה המפרשים אבל בקטע גניזה כאן: לשם רציתה וע').

ונקראת ארץ לשם ריצתה אדמה ^(ז) שממנה נוצר אדם הראשון שנ' (בראשית ב, ז) וייצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה ^(ח) ויבשה ^(ט) שהובישו מימיה את מימי המבול ^(י) חרבה ^(יא) שהחריבו מימיה את מי המבול ^(יב) תבל שהיא מתובלת בדברי תורה ^(יג) אבל ארץ ישראל אינה חסירה כלום שנ' (דברים ת, ט) לא תחסר כל בה, חלד שכל באי עולם ^(יד) חולדים בה שנ' (תלים מ, ב) האוינו כל יושבי חלד ^(טו) ארקא מנין שנ' (ירמ' י, יא) כרגן תאמרן להום אלהיא די שמיא וארקא, ראשית מנין שנ' (בראשית א, א) ^(טז) בראשית ברא

חלופי גרסאות: חרבה כו' מנו"א וכע"ז במהריט"ץ וקטע הנ"ל.

מז) שממנה נברא כו' ובשאר דוכתי אמרי' דנקרא אדם ע"ש אדמה שנברא ממנה ואיפשר דע"פ מש"כ בש"ר פי"ד, ז א"ש, עש"ה.

יז) ויבשה שהובישו כו' ע"ש העתיד נקרא (מהריט"ץ).

יח) שהובישו מימיה תיבת "מימיה" צ"ב ובסודי רזיא ליתה וצ"ת, ומהריט"ץ כת' שכל מי המבול נבלעו במים ומתוך כך יבשה הארץ, מכאן סמך לד' אוה"ח שחזרו המים אחרי המבול לאוקינוס, וכמ"ד מים בולעין מים הן, אבל בסדר עולם פ"ד מבואר שחזרו למקום שבאו משם. אמנם בקטע הנ"ל: שהובישה מימיה את כו' ולפי"ז הובישה את מימיה ביחד עם מי המבול קאמ' וניחא טפי, וע'.

יט) שהחריבו מימיה כו' צ"ב וע' לעיל.

כ) תבל שהיא מתובלת כו' ע' ספרי דברים פל"ז על א"י.

כא) אבל באמת.

כב) חולדים בה צ"ת אי היינו מלשון עיקרי בתים או מלשון חלודה ושניהם ברו"ל [וכאן משמע שעל כל העולם מדבר כבחולין דקכ"ז ע"א ולא כבויק"ר פ"ג, ו שהוא משמות א"י].

כג) ארקא מנין כו' בארבעה אחרונים אלו הביא מנין במקום טעמי שמות דהנך דלעיל ושלשת אחרונים לא נמנו באדר"נ פל"ז ועוד.

כד) שנ' בראשית כו' דרשה זו צ"ב ומהריט"ץ כת' כונת הכת' באומ' בראשית ברא

אלהים את השמ' ואת הארץ גיא מנין ^(כה) מן גו יגורשו יריעו עלימו כנגב (איוכ ל, ה) שדה מנין ראה ריח בני ^(כו) כריח שדה אש'ר בר'כו יי' (בראשית כו, כז).

^(כז) דברים שהתורה נדרשת בהם מכלל ופרט ומפרט וכלל מקל וחומר מגזירה שוה מבנין אב (מ)כתוב אחד ומשני [כתובין] ^(כח) מלמעלה ממנה מלמטה ממנה ומדבר שהוא נדרש מענינו.

^(כט) בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ^(ל) בדעת בתבונה וכנח ובגערה וכדין ^(לא) בתולד ובבריא בחסד וברחמים.

אלדים וכו' כלומר בעבור הארץ שהיא ראשית באשר שממנה לוקח ראשית לברא האדם בשביל כן נברא העולם והביא ע"ז מ"ש רז"ל שאדם חלתו של עולם כו'.

(כה) מן גו כו' כבר פרשו ראשונים שהיחיד מן הגאיות הוא גאה וכן גו איפשר שהוא מן גאה ע' ערך גו גיא בס' שרשים לרד"ק ועוד ושמה מכאן סיוע לדברים ולא מצאתי פי' פסוק זה רק במק"א לרז"ל.

(כו) כריח שדה ל"מ כזה ברז"ל אלא או שדה תפוחים או ביהמ"ק או ג"ע ומהריט"ץ פי' דדעת תנא דידן כיון דלא אשכחן שדה ברוך יי' בפרטות ע"כ על הארץ בכללותה מיירי שנתברך עם כל ברואי עולם והדברים צ"ת.

(כז) דברים שהתורה נדרשת כו' ע' אדר"נ פל"ז תו"כ ברייתא דר"י פ"א ה"ח ותוספתא סנהדרין סופ"ז. [כתובים הושלם מקטע הנ"ל, ממנה שם: ממנו (ב"פ) וכצ"ל, כתו' א' לי' שם וכן בתו"כ].

(כח) מלמעלה כו' לי' במקומות הנ"ל וע'. ולנוס' שלפנינו צ"ת הי מינייהו ממני בתרי כלל ופרט ופרט וכלל או כתוב א' וב' כתובין או למעלה ולמטה, וע'.

(כט) בעשרה דברים כו' ע' אדר"נ פל"ז (בז' דברים) וחגיגה די"ב ע"א בי' דברים וחלקם שונים ע"ש ובמקומות לרז"ל נמנו חכמה בינה ודעת בלבד.

(ל) בדעת בתבונה בקטע הנ"ל בתבונה ובדעת וכן הוא לפי סדר הענינים וסדר המקראות דלקמ'.

(לא) בתולד שם: בתולדות (ב"פ) וב'מתקנות': בתולדה, והנוס' שבפנים נ' אמתי יותר.

בַּחֲכָמָה מִנִּין שֶׁנִּי (משלי ג, יט) יי' בַּחֲכָמָה יִסֵּד אֶרֶץ, בַּתְּבוּנָה מִנִּין שֶׁנִּי (שם) כּוֹנֵן שָׁמַיִם בַּתְּבוּנָה בִּרְעֵת מִנִּין שֶׁנִּי (שם, כ) בִּרְעֵתוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ בַּכַּח מִנִּין שֶׁנִּי (ידמ' נא, טו) עוֹשֶׂה אֶרֶץ בַּכַּח בִּגְעֵרָה מִנִּין שֶׁנִּי (איוב כו, יא) ^(ב)עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּ וְיִתְמָהוּ מִגְעֵרָתוֹ ^(ג)וּבְדִין מִנִּין שֶׁנִּי (בראשית א, א) בְּרֵאשִׁי בְּרָא אֱלֹהִים ^(ד)בְּתוֹלַד מִנִּין שֶׁנִּי (שם ב, ד) אֱלֹהֵי תוֹלַדַּת הַשָּׁמַיִם וּבִבְרִיָּה מִנִּין שֶׁנִּי (שם) בִּהְבֵּרָאם ^(ה)בַּחֲסֵד מִנִּין שֶׁנִּי (תלים פט, ג) אִמַּרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה ^(ו)בְּרַחֲמִים מִנִּין ^(ז)שֶׁנִּי [שְׁנֵאמַר] (ישעי נה, ז) וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֶקְבֹּץ. ^(ח)דְּבָרִים שֶׁמֶהֱלֵךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הִנְהִירוֹת מֵהֶלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת

חֲלוּפֵי גִרְסָאוֹת: שֶׁנִּי מִנִּין וּמִתְקַנֵּת.

^(א) עֲמוּדֵי שָׁמַיִם כּוֹי ע' ב"ר פ"ב,י [וע' מה שצ"י בפ"י מהרי"א שם סופ"ד].

^(ב) בְּדִין כּוֹי ע' ב"ר פ"ב,טו.

^(ג) בְּתוֹלַד כּוֹי ע"ב"ר שם ז.

^(ד) בַּחֲסֵד כּוֹי אֲדַרְנִי פ"ד מְכִילְתָּא שִׁירָה פ"ט וְעוֹד.

^(א) בְּרַחֲמִים כּוֹי עֵינֵי הַדְּבָרִים כ"ה שם בַּחֲגִיגָה וְעוֹד [וְדַעַת הַתְּרַגּוּמִים ב"וֹרוֹת אֱלֹדִים" צ"ב ע"ע] אֲבָל הַמִּקְרָא הַמּוֹבָא כֹּאן צ"ב. וְכַמְעַט שֶׁהַדְּבָרִים נִרְאִין שֶׁנִּשְׁמַטָּה כֹּאן בְּרִייתָא מִבְּרִיית עוֹלָם לִקְבוּץ גְּלוּיּוֹת בְּנִין יְרוּשָׁלַם אוֹ גְּאוּלָּה, וְצ"ע. שְׁעָדִיין יֵשׁ מְקוֹם לֹמֵי שְׁלֵמֵד הַדְּבָרִים מִהַפְסוֹק הַבָּא וּבַחֲסֵד עוֹלָם רַחֲמִיךָ וְר"ל דְּרַחֲמֵי חֶסֶד מִעוֹלָם הַמָּה וּמִעֵין דְּרִשָּׁה שֶׁבִּגְמֵי שֶׁם אֵלָּא שֶׁהוּא רַחוּק וְצ"ע.

^(א) דְּבָרִים כּוֹי הַדְּבָרִים סְתוּמִין קֶצֶת וּבִנְו"א: שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁל מֵהֶלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הִנְהִירוֹת מֵהֶלֶךְ ת"ק שָׁנָה הִשְׁיִכָּה ת"ק שָׁנָה וְכוּלָם שֶׁרְשִׁי שְׁרוּיִים עַל עֵץ חַיִּים שֶׁנִּי (תלים א, ג) וְהִיָּה כַּעַץ שְׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם. וְעַל הִנְהִירוֹת ע' בְּכוֹרוֹת דְּנ"ה ע"א וְכַפִּיה"נ כ"ה בִּירוֹ בְּרִכּוֹת פ"א ה"ט וּבְב"ר פט"ו, ו' ע' שֶׁהִשְׁרִי פ"ו, ט [וְשֶׁם הַזְּכוּרָה גַּם הִשְׁיִכָּה (וְלֹא שִׁיעוּרָה)] שֶׁהִשְׁרִי פ"א, ד מִדְּרַשׁ תִּלִּים מִזְמוֹר א (וְהִיָּה כַּעַץ שְׁתוּל) תְּדַבָּא"ר פ"ב [וְשִׁיעוּר הַמִּדְּבָר כְּשִׁיעוּר הַיִּשׁוּב בַּמִּדְּרַשׁ כּוֹנֵן וְעוֹד, וְע"שׁ מַה שֶּׁשֵּׁם בְּשִׁיעוּרוֹ וּבִקְטַע גְּנִיזָה: הַיָּמִים מֵהֶלֶךְ כּוֹי וְא"ה הֵינּוּ שְׁלִישׁ יִשׁוּב שְׁלִישׁ יָם וְשְׁלִישׁ מִדְּבָר שֶׁהוֹזְכָר בְּכוֹנֵן וּבִשְׁאֵר מְקוֹמוֹת] וְאִילוֹ הָיוּ שִׁיעוּרִים אֵלּוֹ כְּפִשׁוּטֵם הָיוּ סוֹתְרִין רַבִּים מִדְּבָרֵי רַז"ל בַּמְּקוֹמוֹת אַחֲרֵים אֲבָל רַד"ק הֶעֱתִיק מֵאִמְרָם ז"ל לַעֲנִין עֵץ הַחַיִּים וְהוֹסִיף ע"ז וְמָה טוֹב הַדְּבָר לְמַבִּינִים וְכֵן הוּא בְּבִרְיָתָא שֶׁלְּפָנֵינוּ, ע' בְּבִרְיָתָא דְּג"ע וְגַהֲנָם פֶּרֶק גֹּז הַחַיִּים, וְהָבֵן.

שנה המדברות חמש מאות שנה מהלך הישיבה מהלך חמש מאות שנה וכולם שרוים על שרשיו של עין החיים שני' (ידמי' י, ח) והיה כעין שתול על מים.

^(ה) **שבעה** דברים מעולים זה למעלה מזה [למעלה מן הארץ רקיע למעלה מן הרקיע כוכבים ^(ה) שהכוכבים הולכים וחוזרים והרקיע אינו זו ממקומו ^(ב) ויש אומ' אף הוא חוזר כגלגל למעלה מן הכוכבים אילנות ^(א) (אלא) שהאילנות עושים פרות ו[הכוכבים אינם עושים פרות למעלה מן האילנות רוחות שהרוחות מנשבות ובאות והאילנות אינן זזין ממקומן למעלה מן הרוחות בהמה שבהמה אוכלת ושותה והרוחות אינן לא אוכלים ולא שותים למעלה מן הבהמה בני אדם שבני אדם יש בהם דעת ויש בהם משא ומתן ובהמה אין בה דעת ולא משא ומתן למעלה מבני אדם מלאכי שרת (אלא) שבני אדם אוכלים ושותים ופרים ורבים וישנים ומתים ומלאכי שרת לא אוכלים ולא שותים ולא פרים ולא רבים ולא ישנים ולא מתים.

^(ב) **שבע** מתנות טובות עתיד הקב"ה לתת לצדיקים לעתיד לבא

א"ח"ח 1234567

^(א) שבעה דברים כו' ע' אדר"נ פל"ז, [התיקונים ממהריט"ץ ומקטע גניזה, למעלה גם בנו"א].

^(ב) שהכוכבים כו' ולענין אור מאן עדיף ע' כ"ב ד"ח ע"ב בתוד"ה ומצדיקי ובאדר"נ שם מ' דלענין אור קאמ' ועמד בזה באבוה"ר.

(ג) ויש אומ' כו' ע' פסחים דצ"ד ע"ב.

(ד) אלא שהאילנות וכן לקמ' אלא שבני אדם, הנוסח איפשר לישב דה"ק וכי אילנות למעלה מכוכבים אלא, וכן וכי מלאה"ש למעלה מבנ"א (כידוע המחלוקת בזה וד' רז"ל בזה ואכמ"ל) אלא שבנ"א כו' וע'.

(ה) שבע מתנות כו' ל"מ וע' פרק קנין תורה מ"ח ובמקבילות. [וע' לקמ' בהערה ד"ה שני וקווי].

ואלו הן כח ^(מ)נאוי עושר חכמה ובנים ונחמד ימים ונחת רוח כח מגין
שנ' (ישעי' מ, לא) ^(מד)וקוי יי' יחליפו כח נאוי מגין שנא' (נחום ב, ה)
^(מה)מראיהם כלפידים כברקים ירוצצו ^(מו)מה הברק הזה שהוא רץ מסוף
העו'לם ועד סופו לשעה קלה וחוזר לשעה קלה כך הם ישראל עתיד
כל אחד ואחד לעלות לירושלם לעשות קרבנו לשעה קלה וחוזר לשעה
קלה עושר מגין שנ' (זכריה יב, ה) ^(מי)והיה הנכשל בהם ביום ההוא כ'דויד
חכמה מגין שנ' (ישעי' נד, יג) וכל בניך למודי יי' ורב ש'לום ^(מז)ומה ת"ל
ורב אלא ^(מח)שהוא מרבן ומלפן בנים מגין שנ' (שם ס, כב) ^(נ)הקמן יהיה
לאלף והצעיר לגוי ע'צום ארך ימים מנ' שנ' (שם סה, כב) לא יבנו ^(נא)ואחר
ישב נחת רוח מנ' שנ' (שם לב, יח) ^(נב)וישב עמי בנוה שלום ובמש'כנות
מבט'חים.

(מג) נאוי נוי.

(מד) שנ' וקוי כו' נדרש לעתיד בסנהדרין דצ"ב ע"ב ע"ש ובפס"ר סופ"ל מדרש תילים
קמט ועוד. ובקידושין דפ"ב ועוד נדרש לעכשיו וע' פשר דבר בתדבא"ר פי"ח.

(מה) שנ' מראיהם (כצ"ל) כו' ע' ספרי דברים פ"י מדרש תילים מזמור י"א (כי צדיק) ויק"ר פי"ט, ג
[וצ"ת מכאן לתדא"ר שבהערה הקודמת, וי"ל] שם פ"ל, ב שהש"ר פ"ה, יא.

(מו) מה הברק כו' נ' כמו "דבר אחר" בפסוק זה ול"מ דרשה זו אלא מעי"ז בפס"ר פ"א, ג.
(מז) שנ' והיה הנכשל כו' ההוא כדויד ל"מ, ודרש גז"ש מויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו
כושל דהך כושל עניות הוא וכע"ז בויק"ר פל"א, ד ושהש"ר פ"ז, ו (והך גז"ש במדה"ג
שמות יב, לו) [ובאותיות דר"ע לא פי' כן].

(מח) ומה ת"ל ורב כו' פליג אאס"ר בסופו ע"ש.

(מט) שהוא מרבן כו' צ"ת אי קאי אלמודי יי' שקודם לזה שהוא יי' מרבן כו' או אבניך
דבתריה דאי קאי אבניך ע' ברייתא דג"ע וגהינם בפרק גן החיים ומר"א פ"ד ואי אקמיה
ע' כ"ר פצ"ה, ג ושמו"ר פכ"א, ג ועוד הרבה.

(נ) שנ' הקמן כו' לגוי עצום ע' סדר ארקים ותנחומא סוף חיי.

(נא) ואחר ישב כי כימי העץ ימי עמי וגו'.

(נב) שנ' וישב עמי כו' באותיות דר"ע נו"ב (אלבם) מפרש לה נח"ר בלא יצה"ר.

^גש"ש כתות הם אחת רָאָה את המלך ורָאָה את הפנים שני' (חלים קמ, יד) אך צדיקים יודו לשמך יש'בו יש'רים את פניך ואחת רָאָה את המלך ואינה רָאָה את הפנים שני' (ישעי' ל, כ) ^דלא יכנף עוד מוריד ^הוהיו עיניך רואות את מוריד] ואחת אינה רָאָה ^ולא את המלך ולא את הפנים שני' (שם כא) ^זואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר ^חיש מהם רואים בחלום ויש מהם רואים בחזון יש מהם רואים בודאי ^טכשהוא אומ' (יואל ג, א) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וכן הוא אומ' (שם כ) וגם על העבדים ועל השפחות לרבות בני אדם חיה ועוף אין לי אלא בני אדם בלבד כשהוא אומ' וגם לרבות את הכל.

חלופי גרסאות: רואה הניקוד ע"פ כת"י המקבילים שנמצאה שם מלאה. והיו בו' ממהריט"ץ קטע הנ"ל ונו"א.

נג) ג' כתות בו' ל"מ, וישבו ישרים בו' נמנית ראשונה מג' כתים המקבלות פני שכינה בספרי דברים פ"י ועוד וע' מדרש תלים מזמור יא (כי צדיק י"י) ומשם מתישב ענין ראית המלאכים שהוזכרה כאן [ומהתימה שבסדר ג"ע נמנו ישרים בכת ששית, ורז"ל מנו ביניהם את האבות באג"ב פ"ל ובמות ישרים ועוד, וי"ל].

נד) שני' ולא יכנף בו' ל"מ, ותנא דידן דריש אע"פ שלא יכנף שלא יהו מכוסות הפנים כדרשתם ז"ל בתנחומא סוף תצא בפסקתא פ"ב,ט ודר"כ זכור, מ"מ לא יראו אלא את מוריד וע' סוטה דמ"ט ע"א דמ' דוהיו עיניך וגו' עדיפא מלא יכנף וע' הוריות ד"ב ע"א ואכמ"ל בזה.

נה) לא את המלך בנו"א: לא את המלאכים ולא את הפנים וע' לעיל הערה ד"ה ג' כתות [ומ"מ נ' שיבוש].

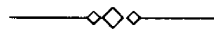
נו) שני' ואזניך תשמענה דבר מאחריך וכו' ל"מ דרשה זו במק"א ובשאר מקומות צרפום ז"ל לקודמים כגון באג"ב פ"ע.

נז) יש מהם בו' ע' משנת ר"א פ"ו ועוד.

נח) כשהוא אומ' בו' ל"מ אלא כל ישרא' ובתנחומא מקץ ב כל אדם ולעיקר הדברים ע' יושר דברי אמת (אות י"ח) שכת' באמת לולי בו' לא הי' שום רע ושום חומר, רק כל

^(נא) אלו נקראו עבדים אברהם נקרא עבד מנין שנ' (בראשית כו, כד) והרבתי את זרעך בעבור אברהם עבדי, יעקב נקרא עבד שנ' (ישעי' מד, ב) ואתה אל תירא עבדי יעקב, ישראל נקראו עבדים שנ' (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים, משיח נקרא עבד שנ' (ישעי' מב, א) ^(כב) הן עבדי (אתמוך) ^(כג) [אתמך] בו, מלאכים נקראו עבדים שנ' (איוב ה, יח) הן בעבדיו לא יאמין, משה נקרא עבד שנ' (במדבר יב, ז) לא בן עבדי משה, יהושע נקרא עבד שנ' (יהושע כד, כט) וימת יהושע בן נון עבד יי', כלב

חלופי גרסאות: אתמך מקטע גניזה.

הברואים היו דבקים בבורא ית"ש כמו האופנים והשרפים וחיות הקודש אפילו בהמות, וכמו שיהי' לעתיד לבא בביאת המשיח אי"ה ב"ב שיוברר הטוב והסיג יכלה והרע יכלה ואז יפצחו הרים רנה וירננו עצי היער וגר זאב עם כבש ולא ירעו ולא ישחיתו וכל זה לפי שיתגלה הקדושה של השי"ת כו' אפילו דומם וצומח ובעלי חיים לפי ערך נפשם יהיה להם ידיעות ודביקות בבורא ית"ש כו' ע"כ ותפש את הפסוקים כפשטן ובראשונים לא נראה שפי' כן וסמך לדבריו מברייתא שלפנינו ומהך דספרי דברים פסקא של"ג (ע' הגי' ביל"ש) ורמח"ל כת' ותדע שהבהמות שבזמן אדה"ר קודם החטא היו כמדרגות בנ"א עתה וזהו סוד אנו כחמורים ולא כחמורו של רפב"י כו' שגרם החטא ואז נשאר במדרגת בהמה וזה סוד נמשל כבהמות נדמו כו' שאם ירד האדם ירדו גם הבהמות והם הבהמות של עתה אך נשארו איזה בהמות ממדרגת אותם של אדה"ר והיינו חמורו של רפב"י ודומה לו.

^(נא) אלו נקראו עבדים. [-בקטע ובכת"י 'מתוקנת': ששה עשר אלו וכפיה"נ חשוב לחמו"ע בחדא, או קראי קא חשיב, וע'].

^(ס) נקראו עבדים. תנא דידן לא חשיב הנך דלא אשכחן אלא דקרו נפשיהו עבדים, וקחשיב ישר' משיח ומלאכי שרת ונבוכדנצר ובספרי דברים פכ"ז לא חשיב הנך וחשיב הנך דקרו נפשיהו וחשבון מדרש תלים ריש מזמור יח צ"ב, ע"ש וע'.

^(סא) שנ' ואתה [ועתה צ"ל והוא כפיה"נ מן הפסוק הקודם] וכו' במדרש פנים אחרות אסתר (וכ"ז איננו שוה) נדרש על יעאע"ה ע"ש ובספרי מייתי לה מישעי' מא,ח.

^(סב) שנ' הן עבדי כו' וכן נדרש בפס"ר פל"ז, א על מלך המשיח וכן במדרש תלים מזמור ב (אספרה אל חק) וכן שם מזמור מג.

^(סג) הן עבדי אתמך כו' וכ"ה בפס"ר רפל"ז ומדרש תילים מזמור ב ומזמור מג על מלך המשיח וכ"פ רד"ק ועוד וורש"י פי' על ישרא' וע'.

נק'רא עבד שנ' (במדבר יד, כד) ועבדי כלב עקב, דוד נק'רא עבד שנ' (יחזקאל לו, כד) ודוד עבדי, ישעיה נק'רא עב'ד שנ' (ישעי' כ, ג) ויאמר יי' כאשר הלך עבדי ישעיהו, אליקים נק'רא ע'בד שנ' (שם כב, כ) וקראתי לעבדי לאליקים, איוב נק'רא ע'בד שנ' (איוב א, ח) הש'מת לבך (אל) °[על] עבדי איוב, דניאל נק'רא ע'בד שנ' (דניאל ו, כא) (ו)דניאל עבד אלהא חיא, חנניה מישאל ועזריה נק'רא ע'בד שנ' (שם ג, כו) שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עלאה, נבוכדנצר נק'רא ע'בד ולא היה שווה לו שנ' (ירמי' כה, ט) אל ^(כד)(נבוכדנצר) (נבוכדנצר) מלך בבל עב'די, זרובבל נק'רא ע'בד שנ' (חגי ב, כג) בעת ההיא נאם יי' אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי.

^(כד)שנים עשר אלו נקראו בחורים ואלו הן אברהם נקרא בחור שנ' (נחמי' ט, ז) אשר בחרתה באברם יעקב נקרא בחור שנ' (ישעי' מא, ח) יעקב אשר בחרתך ^(כז)ישראל נקראו בחור'ים שנ' (שם מד, כ) וישורון בחרתי בו

דודי החסיד

חלופי גרסאות: על מקטע גניזה.

דודי החסיד

(כד) נבוכדנצר כו' ולא כו' ע' סנהדרין דק"ה ע"א פס"ר פ"ל, ד [והוגה ע"פ המקרא וגם בקטע הנ"ל הובא רוב פסוק זה ע"כ לא נמחק "אל" ולציין הפעם השנייה].

(סה) י"ב נקראו כו', אברהם משה ודוד בויק"ר פ"א, ד כהונה לוייה מלכות בית דוד ירושלם ביהמ"ק וישראל באיכ"ר פתיח' כ"ג ע"ש ובבמ"ר פ"ג, ב וקצת מאלו במקומות מפוזרים ודעת תנא דידן צ"ב אמאי לא קחשיב ביהמ"ק ובבמ"ר הנ"ל בדרשה אחריתי אברהם יעקב משה [מתנחומא צו ח (ושם קחשיב נמי דוד)] וע"ש עוד אהרן שאול דוד [ממדרש שמואל פ"ח] וע"ש במדרש חדש ח"ב עמ' ל קחשיב ישראל ומתוכם אהרן דוד (והפסוקים שם צ"ת). וסדר הברייא שוה גם במהריט"ץ ובקטע גניזה (גם בכת"י של 'מתוקנת' שנים עשר וכסדר שלפנינו ונשמט שאול בטעות) בנו"א חסרים בטעות אברהם ודוד ומסודר שם: שאול שבט לוי משה משיח יהושע ושני הסדרים לא נתבררו לי וצ"ת גם צ"ת למה לא נמנה זרובבל סו"ס חגי וצ"ת.

(סו) ישראל כו' באיכ"ר ותנחומא במדבר מבין בחר יי' להיות לו לעם סגולה ודעת תנא

משיח נ'קרא ב'חור שנ' (שם מב, א) בחירי רצתה נפשי משה נ'קרא ב'חור שנ' (תלים קו, כג) לולי משה בחירו יהושע נ'קרא ב'חור שנ' (במדבר יא, כח) משרת משה ^(ז)מבחריו שאול נ'קרא ב'חור שנ' (ש"ב כ"א, ו) בגבעת שאול בחר יי' ^(ח)שבט לוי נ'קרא ב'חור שנ' (ש"א ב, כח) ובחור אותו מכל שב'טי ^(ט)[ישראל] יהודה נ'קרא ב'חור שנ' (דה"א כח, ד) כי ביהודה בחר לנגיד דוד נ'קרא ב'חור שנ' (תלים עת, ע) ^(כ)ויבחר ברוד עברו שלמה נ'קרא ב'חור שנ' (דה"א שם, כ) ויבחר בשלמה בני ירושלם נקראת בחורה שנ' (מ"א יד, כא) העיר אשר בחר יי'.

^(ב)[ששדה] אלו נקראו ידידים הקב"ה נקרא ידיד שנ' (ישעי' ה, א) אשירה נא לידידי אברהם נק' ידיד שנ' (ירמי' יא, טו) מה לידידי בביתי ישראל נק'ראו ידידים שנ' (שם יב, ז) נתתי את ידידות נפשי בנימן נק'רא ידיד שנ' (דברים לג, יב) לבנימן אמ' ידיד יי' שלמה נק' ידיד שנ' (ש"ב יב, כה)

חלופי גרסאות: ישראל מנו"א והשאר.

דין צ"ב. [ולא די לנו הצרה הזו אלא שפסוק א' לפני הפסוק המובא כתו' בו וישראל בחרתי בו (ושמא הוא הפסוק המובא ופתרוהו שלא כראוי), וצ"ע].

(טו) מבחריו פי' הוקשה לו אם הוא רוצה לומר כמשמעו הול"ל מבחרותיו מאי מבחריו אלא משמע מאותו הבחורי' הנבחר' שהיו למשה היה יהושע (מהריט"ץ) וכן נתפרש בספרי דברים פשכ"א.

(סח) שבט לוי כו' באיכ"ר מ"כי בו בחר יי' אלדיך מכל שבטיך לעמוד לשרת" והדברים צ"ת שהמקרא הזה נדרש כפיה"נ בכל מקום על כהונה, ומקרא שלפנינו נדרש על שבט לוי בתנחומא במדבר יז ובבמ"ר פ"ג, ח כן והביאור בשמו"ר סופל"ז ע"ש ומקרא מלא יש בדה"א טו, ב וע'.

(סט) ויבחר בדוד כו' קצת צ"ת דמקרא דכ' ביהודה דקאי ביה הוה מצי לאייתויי וע'.

(ע) ששה אלו נקראו כו' [בקטע גניזה וב'מתוקנת': ששה נקראו, באחרים: אלו נקראו]. והוא כתופת אליהו ששה ובספרי דברים פשנ"ב וע' מנחות דנ"ג ומדרש חו"י עמ' רלב-ג ובחלקו במדרש תלים מזמור פד.

ויקרא את [שמו] ידיה ^אירושלם נקראת ידיה שנא' (תלים פד, ב) [מה] ידידות משכנותיך ^ביבא יד בן יד ויבנה בית ליד ^גבחלקו של יד] ויבאו ישראל שנקראו ידיים ויבנו בית המקדש שנקראת ידיה בגבול בנימין שנקרא יד.

^גאלו חמשה נקראו (אוהבים) ^א[אהובים] אברהם נקרא אהוב שנ' (ישעי' מא, ח) זרע אברהם אוהבי יעקב נקרא אהוב שנ' (מלאכי א, ב) ואהב את יעקב ישראל נקראו אהובים שנ' (שם) אהבתי אתכם אמ' יי' שלמה נקרא אהוב שנ' (נחמי' יג, כו) ואהוב לאלהיו היה שערי ירושלם נקראו אהובים שנ' (תלים פז, ב) אוהב יי' שערי ציון.

^דארבעה אלו נקראו אש הקב"ה נקרא אש שנ' (דברים ה, כד) כי יי' אלהיך אש אוכלת, התורה נק' אש שנ' (שם לג, ב) מימינו אש דת

חלופי גרסאות: שמו ממהריט"ץ ונו"א. מה בגליון כתה"י מכת"י הסופר (?). בחלקו כו' מגו"א. אהובים כ"ה בנו"א מהריט"ץ ו'מתקנת', בקטע הנ"ל: אוהביו (ושמא אוהבין?).

^אירושלם נק' [במהריט"ץ: ידיה] במקבילות ביהמ"ק וכן כאן בסוף דבריו. והדבר מתמיה, [ובשהש"ש זוטא (א,א) ירושלם נקראת ידידות ע"ש אלא שנמנו שם עוד משמות ביהמ"ק] וצ"ת.

^ביבא כו' ויבאו ע' במקבילות הנ"ל. [בקטע גניזה כל קטע זה ליי' ובמהריט"ץ: ויבנה בית לידיו יבוא ישרא' כו', ופירש: בראשונה אומרו יבוא יד בן יד אמר על שלמה שנקרא יד אע"פ שאביו דוד לא נקרא יד אפטר דאמרו בן יד חוזר לאברהם שנקרא יד ועוד אפשר שאפי' דע"ה נקרא יד בהיותו ישראל וישראל נקראו ידיים ולכך אמר יבוא יד בן יד שהוא שלמה בן יד ויבנה בית ליד שהוא הקב"ה (נ' שהנוס' לידיו שלמעלה טעות היא?) ואח"כ אומר ויבאו ישראל שנקראו ידיים ויבנו בית המקדש שנקרא יד פי' כמו שאמ' לעיל ירושלם נקראת יד דכתיב מה ידידות וכו'. וע'.

^גאלו חמשה כו' ל"מ. והדברים צ"ת מאי קחשיב תנא דידן ומאי לא שלא מנה גר צדקה ומשפט הר ציון גאון יעקב וצדיקים שכולם מקראות מפורשים וצ"ע.

^דארבעה אלו ג"ז ל"מ.

למו ישראל נקר' אש שנ' (עובדיה א, יח) והיה בית יע'קב אש ^{ע"ה}העולם
הבא נקרא אש שנ' (ישעי' לג, יד) מי יגור לנו אש אכלה.

^{נ"ו}ארבעה רגלים לכסא הכבוד צדק ומשפט חסד ואמת שנ' (תלים
פמ, טו) צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך.

^{נ"ז}שנים עשר נקראו חיים הקב"ה נקרא חיים שנ' (ירמיהו י, י) הוא
אלהים חיים ומלך עולם, התורה נקראת חיים שנ' (משלי ג, יח) עץ חיים
היא למחזיקים, ישראל נקראו חיים שנ' (דברים ה, ד) חיים כולכם היום
ארץ ישראל נקראת חיים שנ' (יחזקאל לב, לב) כי נתתי את חתיתי °[בארץ
חיים], (תורה) °[תורת חכם] נקראת חיים שנ' (משלי יג, יד) תורת חכם מקור
חיים, פי צדיק נקרא חיים שנ' (שם י, יא) מקור חיים פי צדיק, חסד נקרא
חיים שנ' (תלים סג, ד) כי טוב חסדך מחיים, ^{ע"ה}העולם הבא נקרא

חלופי גרסאות: בארץ חיים מנו"א. תורת חכם כנ"ל.

^{ע"ה}עוה"ב כו' שנ' כו' ע' תנא"ר פ"ה מתן שכרן של צדיקים כו' ובמדרש תלים קיט
(סמר מפחדך) גהינם כו' שנ' וכ"מ בשאר מקומות שדרשו ז"ל תהא מן הרואין כו' על
פסוק זה.

^{ע"ו}ארבעה רגלים כו' [כ"ה בנוסחאות ב'מתוקנת' ונו"א ספק: דגלים] דב"ר פ"ה,א וע'
מדרש תילים מזמור פט (כי אמרתי). [ובאדר"נ פל"ז ז' מדות משמשות לפני כסא הכבוד
ע"ש ונמנו שם גם מדות שלפנינו ולא ממקרא זה].

^{ע"ז}י"ב נקראו חיים כו' אדר"נ סו"פ ל"ד י' נקראו חיים ולא מנה עוה"ב ירושלם וברכה.
(ותומת ישרים הוסיף שם עץ ולא הודיע מה מוציא מן המנין - וע"ש במפרשים). ברו"ז
פ"א, ו ג' א"י תורה וצדיקים ובסד"צ פ"ה נמנו הקב"ה מים חיים ארצות החיים צרור
החיים ועץ החיים.

^{ע"ח}עוה"ב כו' שנ' כו' באדר"נ שם ג"ע ממקרא זה וכן בשמו"ר פכ"ה,ח נדרש על ג"ע
וכן באגדת בראשית פכ"ג אבל לד' רמב"ם כפיה"נ דעת תנחומא ברכה ג ודב"ר פי"א,ה
היא על עוה"ב וע'. [ועיקר גי' אדר"נ שם אינה מוכרעת בדפו"ר שם ג"ע נקרא חיים שנ'
ועץ החיים וכו' [וע' מהריט"ץ ושני אליהו מה שפי' בזה] ירושלם נקראת חיים שנ' אתהלך

חיים שנ' (שם קמז, ט) אתהלך לפני יי' בארצות החיים ^{ע"ג} גן עדן נקרא חיים שנ' (בראשית ב, ט) ועץ החיים בתוך הגן, ^פ מים נקראו חיים שנ' (זכרי' יד, ח) יצאו מים חיים מירושלם ^{פא} ירושלם נקראת חיים שנ' (ישעי' ה, ג) כל הכתוב לחיים בירושלם ^{פב} ברכה נקראת חיים שנ' (תלים קלג, ג) כי שם צוה יי' את הברכה חיים עד העולם.

^{פג} עשה אלו נקראו מלאים הקב"ה נקרא מלא שנ' (ירמ' כג, כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, יהושע נקרא מלא שנ' (דברים לד, ט) ויהושע בן נון מלא ^{פד} [רוח חכמה], כלב נקרא מלא שנ' (במדבר

חלופי גרסאות: ההשלמות מנו"א ורובם במהריט"ץ (בחכמה שאצל בצלאל ממהריט"ץ) בנו"א: וימלא אותו (והוא שם לה, לא).

לפני יי' בארצות החיים וכע"ז בנו"א], ול"מ ברז"ל שידרשו מקרא זה אלא על א"י או כנ"ל זולת במדרש הלל שדרש את רגלי מדחי על עליה לרגל שמא דרש מקרא זה על ירושלם (אע"פ שמצות ראית פנים בעזרה היא) וע"ש מהריט"ץ שהוקשה לו כיון שא"י היא חיים כ"ש ירושלם כו' ופ"י בקרא בארצות החיים שיש בה מיני מקומות מתיחסות לחיים כל א"י וירושלם וע"ש עוד (ובאבוה"ר). וע' זהר ח"א דקי"ד ע"א.

^{עט} ג"ע נקרא חיים כו' ע' מה שצויין לעיל בזה בדיבור הקודם ובסדר ג"ע: בשעה שהקב"ה נכנס בג"ע עם הצדיקים עץ החיים נותן ריח ואותו הריח סובב כל הגן ואותו הריח הוא חיים לכל הצדיקים אשר שם כו' וכיו"ב בשאר מקומות לרז"ל והמ"י.

^פ מים נק' חיים שנ' כו' ענין ציון מקרא זה צק"ב אמנם בויק"ר פל"ד סוף אות טו (בנוס' כת"י) על וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו מייתי הך קרא [וענינו ע' בפדר"א פל"ה (ורד"ל שם רמז ענינו ע"ש)].

^{פא} ירושלם נק' כו' ל"מ ובויק"ר פל"ה, נתפרש בצירוף תורה [וע"ש פכ"ד, ד, והבן] ובבראשית רבתי למד דחיים הן ישראל ובשאר מקומות נתפרש על הצדיקים וכולם כבר נמנו (וענינם א' כמו שפ"י ר"ח ומהריט"ץ ועוד) וצ"ב.

^{פב} ברכה נק' חיים ענינו ברע"מ ריש עקב [וממקרא זה ל"מ] וע"ש ח"ג דקי"ז ע"ב.

^{פג} עשה אלו כו' ל"מ.

יד, כד) ועבדי כלב [עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחריו] בצלאל
נ'קרא מ'לא שנ' (שמות לא, ג) ואמלא אתו [רוח אלהים בחכמה] אהליאב
נ'קרא מ'לא שנ' (שם לה, לה) מלא אותם חכמת לב ^{פד} חירם נ'קרא מ'לא
שנ' (יחזקאל כה, יב) מלא חכמה וכליל יופי.

^{פה} ארבעה אלו נאמ'ר להם שאלו אברהם נאמ'ר לו שאל שנ'
(בראשית טו, ב) ויאמר אבר' יי' אלהים מה תתן לי ^{פי} אין אדם אומ' מה
תתן לי אלא אם כן נאמ'ר לו שאל, שלמה נאמ'ר לו שאל שנ' (מ"א
ג, ה) ויאמר אלהים שאל מה [אתן לך] אחז נאמ'ר לו שאל שנ' (ישעי'
ז, יא) שאל לך אות מעם יי' ^{פי} משיח נאמ'ר לו שאל שנ' (תלים ב, ח)
שאל ממני ואתנה [גוים נחלתך].

^{פח} ארבעה אלו נאמ' להם בשיבה טובה אברהם נאמ' לו בשיבה
טובה שנ' (בראשית טו, טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום [תקבר בשיבה
טובה] גרעון בן יואש נאמ' לו שיבה טובה שנ' (שופטים ח, לב) וימת

^{פד} חירם כו' שנ' כו' בשאר מקומות נדרש מקרא זה על אדה"ר.
^{פה} ד' נאמ' כו' בב"ר פמ"ד, ה' ג' מן המקרא וב' מן האגדה [ונוסף יעקב] וכן במדרש
תילים מזמור י ושם כא. ובמשנת ר"א פ"ח כלפנינו ע"ש.
^{פו} אין אדם אומ' כו' ע' לרז"ל שנחלקו אם נאמ' פסוק זה בחסידות או בעקמנות ע' ויק"ר
פי"א, ה' ואג"ב פס"א ומדרש תלים מזמור יח (עם חסיד) ועוד ודרשה שלפנינו כפיה"נ
תלויה בזה. [-ההשלמות מנו"א וקצת ממהריט"ץ].
^{פז} משיח כו' כן נדרש פסוק זה בסוכה דנ"ב ע"א ועוד.
^{פח} ארבעה אלו נאמ' כו' במהריט"ץ: עליהם ונ' יותר, ועי' ב"ר פמ"ד, ב' פס"ב, ב
וצדקיהו לא נמנה שם וד' תנא דידן צ"ב בזה, דחשיב שלו' דצדקיהו כמאן דהוה כתי'
ביה שיבה טובה ולא חשיב דיאשיהו [ושניהם לא הגיעו לשנות שיבה יאשיהו ל"ט
וצדקיהו נ"ח ושמו משום דצדקיהו מת כשהיה בטובה כמו ששנינו למעלה פי"ז (עמ' פא),
וצ"ת]. [-ההשלמות מנו"א ומהריט"ץ והת' לי' "נאמ' לו בשיבה טובה" ד"פ (ועי' לעיל)].

גרעון בן יואש בשיבה [טובה] דוד נאמ' לו שיב'ה טוב'ה שנ' (דהי"א כמ, כח) וימת בשיבה טוב'ה שבע ימים צדקיהו נאמ' לו בשיבה טובה שנ' (ידימיהו לה, ה) בשלום תמות ובמשרפות אבות'ך [המלכים הראשונים].

^{פמ} ארבעה אלו נקראו כושים ישראל נקראו כושים שנ' (עמוס ט, ז) הלא כבני כושיים את'ם לי (בית) ובני ישראל צפורה נקראת כושית שנ' (במדבר יב, א) על אודות האשה הכושית א'שר ל'קה, שאול נקרא כושי שנ' (תלים ז, א) על דברי כוש בן ימיני ^זעבד מלך נקרא כושי שנ' (ידימיהו לח, ז) וישמע עבד מלך הכושי ואין את יודע אם העבד נקרא כושי ואם המלך נקרא כושי אמור מעתה עבד נקרא כושי ולא המלך נקרא כושי ^{זא}וכן הוא אומ' (שם לה, ד) אל לשכת בני חנן בן יגדליהו איש האלהים °[ואין אתה יודע אם חנן נקרא איש האלהים] ואם יגדליהו נקרא איש האלהים אמור מעתה חנן נקרא איש האלהים ולמה נקרא שמו יגדליהו אלא שגדלו המקום.

חלופי גרסאות: ואין כו' מנו"א ומהריט"ן.

^{פט} ארבעה אלו כו' נמנו במו"ק דט"ז ע"ב ובספרי במדבר פצ"ט ופס"ר פכ"ז, ה [ובפדר"א פנ"ג נמנו ד' וכוש בן ימיני לדעתו לאו היינו שאול ורד"ל הגיה שם אבל גם בכתה"י הנוס' כבדפוס וצ"ת].

^צ עבד מלך כו' במו"ק שם נתפרש על צדקיהו ודלא כתנא דידן ובפדר"א ובספרי שם על ברוך בן נריה ועמד בזה הרד"ל בפדר"א שם ובפס"ר סתומין הדברים מי היה (אבל ודאי אינו צדקיהו) וכן בכלה רבתי סופ"ג ועוד מבואר כן.

^{צא} וכה"א כו' ל"מ אבל במסורת קאמ' חנן בן יגדליהו נקרא איש האלדים והיינו כתנא דידן. ומהריט"ן כת' ענין אומרו אמור מעתה עבד נקרא כושי וכו' שמשמע שאין שם הכרח אפשר לפרש שאומרו אמור מעתה רוצה לומר היות שנמנו בדברי חז"ל ד' כושים ואמר עבד מלך נקרא כושי משמע דסבירא להו דאעבד דרשינן ליה אע"פ שמוקדם (כנדצ"ל שם) גם הכא דרשינן ליה איש האלדים לחנן שהוא מוקדם, ואולי קשה ליה דאם יגדליהו לא נקרא איש האלדים למה נקרא יגדליהו לכך אמר לא מפני זה תהיה גדולה של נבואה אלא שום גדולה אחרת, או שיצא ממעיו חנו שהיה איש האלדים, ע"כ.

^{צב}שבעה שמות נקרא אריה, אריה ארי כפיר לביא ליש שחל שחץ, ^{צג}אריה בנערותו ארי בזקנותו כפיר שהוא כופר באביו ^ו[ו]באימו לביא שהוא חוטף (לכו) ^ז[לכבותן] של בריות כשהוא שואג ליש שהכל נעשים בפיו כמין בציק שחל ^{צד}שהכל משחלים לפניו ושחץ שהכל ^{צה}מישתחץ ד"א שחץ שהוא ^{צז}שוחץ בפיו.

^{צז}שבעה שמות נקרא עני עני אביון מסכן מך דך דל רש, עני ^{צח}כשומעו אביון ^{צט}שהוא מתאוה לכל רואה דבר ואינו אוכל רואה דבר

חלופי גרסאות: ובאמו מנ"א. לבבותן כ"ה בגליון כתה"י, בפנים: לבכותן, במהריט"ץ: לבותין(?).

(צב) שבעה שמות כו' באדר"נ סופל"ט ובסנהדרין דצ"ה ע"א ששה שמות [ולא חשיב אריה] וכן בחופת אליהו ופרקי רבינו הקדוש וע' מדרש משלי פ"כ כהכא ז' [ובדברים ששנו חכמים במנין ה', ולי' גם שחץ].

(צג) אריה בנערותו כו' ל"מ ובמדרש משלי שם אריה כמשמעו ארי שהכל מתיראין מלפניו, כפיר שכל הרואה אותו כופר בחייו וכו' וכפירה באביו ואמו דקאמ' הכא צ"ב.

(צד) שהכל משחלים ושם: שהכל שחלים, והנוסח שם מתפרש בקושי שהכל חלים (והשין שימושית) אבל הנוס' כאן אינו מתפרש כן. ושמא הוא מלשון משחילין פירות (ביצה דל"ה ע"ב), וע'.

(צה) משתחץ מכאן למדנו שהוא ענין שפלות וכן יש לפרש בשמו"ר פ"ח, ב תנחומא וארא ט [ופי' המפרשים שם ענין לעג או שיקוץ אינם מתפרשין כאן ומה שהביא שם מתנ"כ לדוגמא לכאורה אינו מוכיח כלום וצ"ע].

(צו) שוחץ מתגאה ע' רד"ק ערך שחץ וערוך בערכו.

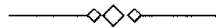
(צז) שבעה שמות נקרא עני וכן בויק"ר פל"ד, מדרש משלי פכ"ב [ובדפוס רבה נפלו שנויים] מדרש חדש ח"ב עמ' קכב ועמ' ריג ובתנחומא בהר ג (מכת"י ו) וחופת אליהו ודברים שמנו חכמים במנין בשנויים.

(צח) כשומעו כשומעו, כפשוטו [והיינו עני מעונה כמש"כ רד"ק בערכו וע' חותם תכנית].

(צט) שהוא מתאוה כ"ג ערוך בויק"ר וכן במדרש משלי וכו'.

ואינו שותה מסכן ^ק שהוא מסכן בנפשו מן ^{קא} שהוא מן עד האסקופה ^{קב} דך שהוא מדוכדך דל ^{קג} שהוא דל מנכסיו רש ^{קה} שהוא מתרושש ד"א רש ^{קי} שהוא ירושה בידו.

^{קי} **שבעה** שמות נקרא נחש נחש פתן אפעה שרף צפעוני תנין שפיפון, נחש שנשיכתו ^{קי} דומה לנחשת פתן שכל מי שהוא נושכו ^{קי} אבריו פתמים עליו אפעה שכל מי שהוא נושכו הוא צועק מלפניו שרף שכל מי שהוא נושכו הוא ^{קכ} ^(ט) [שורף את דמו ומַפִּיש את בשרו צפעוני שכל

(ק) שהוא מסכן (=מסוכן [וכן בגליון נו"א (מכת"י הסופר)]) בנפשו, וכן במדרש משלי [וכע"ז בחותם תכנית ע"ש] בשאר המקבילות פי' אחר, [במהריט"ץ: שהוא מסכין בנפשו, ופי' נסחא זו סתום איפשר שהוא כבמקבילות, וע'].

(קא) שהוא מן כו' ע' רד"ק שרש מכך [ותענית ד"ז ע"ב]

(קב) דך הוא לשון שפלות כבירו' יבמות פ"ח ה"ב.

(קג) שהוא ד', במקבילות: מדולדל, ונוס' שלפנינו היינו מוסר מנכסיו [וע' מנוה"מ (אלנקוה) פרק הצדקה עמ' 80].

(קד) שהוא מתרושש ע' ירמ' ה, יז ירושש ערי מבצריך והוא מענין הריסה כמ"ש תרגום ועוד.

(קה) שהוא ירושה ע' עדיות פ"ב מ"ט. [ול' במקבילות], ובמהריט"ץ שהוא רושה בידו.

(קו) שבעה שמות כו' אדר"נ פל"ט ושם ששה ונשטו פתן ושפיפון, ונוסף: עכשוי וכן בחופת אליהו.

(קז) דומה לנחשת, צ"ב אם זה מלשון חוזק כמו ומצחך נחושה והדומה או מלשון שפלות שהנשיכה שלו משפילה מ"השפך נחשתך" וע'.

(קח) אבריו פתמים, [ב'מתוקנת': פותמין] ל"מ שרש פתם בדברי חכמי התלמוד אלא בבאים אחריהם מלשון פתאום, וכאן הענין מתפרש בקושי לפי שורש זה שבא עליו מאבריו מכת פתאום.

(קט) שורף את דמו, שורף ממהריט"ץ ונו"א, במהריט"ץ: את נפשו וכוזה בתנחומא חוקת יט ובבמ"ד פי"ט, כב.

מי שהוא נושכו ^קשערו פורח מעליו ובשרו מתמוסס תנין שכל מי שהוא נושכו ^קמתהפך שפיפון שכל מי שהוא נושכו (חושף) ^ק[שופף] על מעיו.

פרק (מה) [מד]

איסי בן יהודה אומ' ^אחמשה דברים בתורה צריכים הכריע ^בשאת
(בראשית ד, ז) **אם תטיב אם לא תטיב או שאת אם לא תטיב אינו**

ק) שערו פורח כו' [נשירת שער בראית הנחש בלבד נזכר במכילתא ויסע פ"א, אלא שכאן מפורש שנושכו] ועיקר הדברים צ"ב דסוף התיבה פע משמש בנימס ונובע כמש"כ ערוך בערכו ע"ש אבל משמעות ראש התיבה צפ לנשירת שער צ"ב ושמה צף היינו שנעשין שערותיו כציפה שעל ראשו שאינן מחוברין, והוא רחוק וצ"ע וע'. [ב'מתוקנת': ובשרו מתמוטט, ואינו נראה אמת].

קיא) מתהפך, חוששני שפירושו משתנה כמו היהפוך כושי עורו שתורגם דישני, וע'. קיב) שופף ממהריט"ץ, ובקטע גניזה: שף, והיא היא.

פרק מד

א) חמשה דברים כו', יומא דנ"ב ע"א ירו' ע"ז פ"ב ה"ז מכילתא עמלק בשלח פ"א דרשב"י יז, ט ב"ר פ"פ, פו שהש"ר פ"א, ב (כי טובים) תנחומא בשלח כו ברייתא דמלאכת המשכן פ"י מדרש הלל (הקטנים עם הגדולים).

ב) **שאת אם תטיב אם לא תטיב כ"ה בכתה"י ובנו"א, וע' ב"ר פכ"ב,ו אם תטיב שאת** ברכה ואם לא תטיב שאת קללה, ובמהריט"ץ וקטע גניזה "ואם לא תטיב" לי' וכת' מהריט"ץ בפ"י הדברים כך: בא לפרש ענין שאין להם הכרע אינו שוה דבג' מהם ההכריע הוא שיש לפרש בג' פנים הא כיצד באומרו הלא אם תטיב שאת אפשר לפרש שרוצה לומר שאת אם תטיב כלומר אם תטיב דרכך שאת כלומר יסלח לעונותי' או אפשר לפרש אם לא תטיב שאת כלומר מלשון נשיאת עון עוד יש אופן אחר שאינו אומר כך אלא הלא אם תטיב שאת כלומר שמלת שאת אינה גזרה אלא נקשרת עם התנאי כלומ' אם תטיב שאת כלומ' אם תטיב לשאת העונש שיבוא עליך הנה מה טוב ואם לא תטיב פי' אם לא תטיב שאת לפתח חטאת רובץ וכו' וכן הענין באומר ארור כי באפס וכו' כלומר יש לפרשו בג' פנים או נאמר דמלת ארור חוזר למעלה כי באפס הרגו והוה ליה כאלו אמר ארור כי